

NORDISK NUMISMATISK UNIONS MEDLEMSBLAD

Norsk Numismatisk Forening • Numismatisk Forening i København
Numismatiska Föreningen i Finland • Numismatiska Föreningen i Åbo
Skånes Numismatiska Förening • Svenska Numismatiska Föreningen

1951

April

Nr. 4

1801 – 2. APRIL – 1951

Da der nu er forløbet 150 Aar siden den Skærtorsdag d. 2 April, da eet af Verdenshistoriens berømteste Søslag udkæmpedes paa Københavns Rhed, vil det være passende at mindes Dagen med en Oversigt over de i den Anledning prægede Hæderstegn og Medailler.

Først og fremmest skal omtales de to officielle Hæderstegn, det danske, som blev uddelt paa 1-Aarsdagen for Slaget, og det engelske, der først uddeltes næsten et halvt Aarhundrede senere, og som forøvrigt ikke tidligere synes at være bemærket af danske Numismatikere, skønt det dog har sin naturlige Plads i denne Forbindelse.

Allerede fra den 30 Juli 1801 foreligger en Allerunderdanigst Forestilling fra Admiralitets- og Commissariats-Collegiet, som indledes paa følgende Maade:

»Som Deres Kongelige Majestæt allernaadigst haver besluttet:

At en Medaille skulle slaaes til Hæderstegn for dem, som i Slaget den 2den April dette Aar haver viist Mod og Daad til Forsvar for Konge og Fædreland.

Saa er, efter høje Befaling, gjort de fornødne Foranstaltninger til Fuld-færdigelsen af en saadan.

Medaillens Stempler, hvis Aftryk i Blye herhos allerunderdanigst frem-lægges med den Bemærkning: at Præget i Blye ej kan vise sig, hverken saa nøjagtig, eller saa skønt, som det vil faaes i de finere og ædlere Metaller.

Ideen er, efter Overlæg med Etatsraad Ove Malling, udført af Konsterne Professor Abildgaard og Gianelli, af hvilke den første har tegnet Medaillen, den sidste stukket den.

Baandet hvori den vil blive at bære, bør vel, efter Farverne i det danske Flag, være rødt og hvidt, men for at skille samme fra det som Haandværk-stokken bærer, formener Collegium, at det maae være bredere og istæden for at bestaae af Striber, indeholde Hiertet, eller selve Korset af det danske Flag.«

Dette Forslag modtog allerede Dagen efter kongelig allernaadigst Approbation, underskrevet af Christian VII paa Frederiksberg Slot.

I de til Den kongelige Mønt indgaaede Breve kan det videre Arbejde med Medaillen følges. Her skal dog blot refereres følgende, ikke uinteressante, Detailler.

$14/8$ bestiller Finants-Collegiet eet Eksemplar i Guld til 18 Karat, og eet Eksemplar i Sølv af 14 lødig Gehalt, et Forsøg paa at knibe paa Lødheden, som Myntmester Branth øjensynlig har modsat sig paa det bestemteste, idet Bestillingen den $22/8$ ændres til Eksemplarer »efter den for Medailler i Almindelighed allernaadigst bestemte Maalestok af 23 Karat 6 gr. i Guld og 15 Lod 15 gr. i Sølv«, d. v. s. 979,16 Tusindedele Guld og 989 Tusindedele Sølv.

Den $5/8$ kvitterer Finants-Collegiet for Modtagelsen af de 2 Eksemplarer, men tilføjer, »at Løvværket over Kronen, saavel som paa den anden Side af Medaillen, findes meget tydelig udpræget paa et Exemplar i Blye man fra det Kongel. Admiralitets-Collegio har modtaget, men fandtes slet ikke at være udkommet paa de i Guld og Sølv udprægede 2de Exemplarer«.

Af senere Korrespondance fremgaar det, at Øskenerne til Medaillerne fremstilles og paasættes af Juvelerer Frontin, og Modtagernes Navne indhugges i Randen af Medailleur Gianelli.

Selve den højtidelige Uddeling af Medaillen fandt som nævnt Sted paa Aarsdagen for Slaget. Chr. VII overrakte personlig det brillantprydede Hæderstegn til Kommandør Olfert Fischer, Kronprinsen uddelte Guldmedaillerne til de i Byen tilstedeværende Officerer, og paa samme Tid fandt Overrækkelsen af Sølvmedaillerne Sted i Admiralitets-Collegiets Bygning paa Gammelholm. Guldmedaillen tildeltes samtlige Officerer, der

havde deltaget i Slaget, Sølvmedaillen, hvormed fulgte en livsvarig, aarlig Pension paa 15 Rigsdaler, fik kun de Underofficerer, Menige og Frivillige, der særlig havde udmærket sig.

Ialt blev der den 2. April 1802 udgivet 81 Guld- og 106 Sølvmedailler til at bære paa Brystet, 30 Guldmedailler uden Øsken og Navn, men med et Diplom, til Maanedsløjtnanterne, der ikke hørte til de faste Officerer, og endelig 22 Sølvmedailler uden Øsken, men med Navn i Randen til Frivillige. – En Sølvmedaille, tiltænkt Underkanoner Lundberg paa Blokskibet »Dannebrog« kunde ikke uddeles, da Lundberg var faldet i Slaget.

Bergsøe beskriver Medaillen som følger (B. 28):

Fs. Foroven — MODET VÆRGER derunder en Løve, væbnet med en Kølle, forsvarer fra Forstavnen af en antik Galaj det danske Vaabenskjold. Nederst, lige, DEN 2^{DEN} APRIL 1801 P. GIANELLI. F.

Bs. Lige, KONGEN HÆDRER FÆDRELANDET SKIÖNNER derover Scepter og Sværd, lagte overkors med Krone over.

Ved Undersøgelse af de bevarede Prøveafslag i Bly, eet Sæt ophængt i Kunstakademiets Bibliotek paa Charlottenborg, et andet ganske tilsvarende Sæt i Privateje, de endnu eksisterende Stempler paa den kgl. Mønt, samt et Antal Medailler, kan det med Sikkerhed fastslaaes, at der har været anvendt to forskellige Forsidestempler:

A. det oprindelige, med det omtalte Løvværk – et Par ganske smaa Egeblade – og 2^{den} og Punktum efter Aarstallet. Dette Stempel er benyttet til Blyafslagene og til Olfert Fischers Eksemplar, antagelig ogsaa til andre Eksemplarer, der dog ikke har kunnet efterspores.

B. det endnu bevarede Forsidestempel, uden Løvværk, uden de to Streger ved Datoen og uden Punktum efter Aarstallet. Dette Stempel er benyttet til samtlige øvrige, nu undersøgte Eksemplarer.

Medaillernes Bagside har i alle Tilfælde svage Spor af de smaa Egeblade, som derfor bør tilføjes Bergsøes Beskrivelse. Grunden til, at de altid – undtagen i Prøveafslag og i Nypräg – er mislykkede, er den rent tekniske, at Medaillerne fik det sidste Prægeslag, Polereslaget, i en aaben Ring med Udkæring for Øskenet.

Den officielle engelske Hædersbevisning, der – omend noget post festum – uddeltes til Deltagerne i The Battle of Copenhagen, er The Naval General Service Medal med et Spænde, hvorpaa COPENHAGEN 1801.

Denne Medaille blev indstiftet i 1848 af Dronning Victoria som Hæders-tegn for Deltagerne i Englands Sø-Krige i Perioden fra 1793 til 1840. Medaillen er i alle Tilfælde den samme, men de forskellige Søslag angives paa eet eller flere Spænder, og Modtagerens Navn blev præget i Randen.

Forsiden bærer Dronning Victorias Portræt, udført af William Wyon, og Indskriften VICTORIA REGINA 1848.

Bagsiden viser Britannia med Trefork og Laurbærgren hvilende paa en Hav-Hest. I Afsnittet findes Kunstnerens Signatur.

Til denne Medaille er der uddelt 230 forskellige Spænder, nogle kun i

ganske enkelte Eksemplarer, andre i Tusindvis; af det Spænde, som her interesserer os, skal der være uddelt ialt 589 Strykker.

Medaillen, der er af Sølv og maaler 37 mm, blev baaret i et hvidt Baand med mørkeblaa Kanter.

Som halv-officielle Medailler kan betegnes den af Hofguldsmed Christensen udsendte Miniature-Udgave af Hæderstegnet (B. 29), samt den af Borgervæbningen i Aalborg bekostede Medaille (B. 33).

Miniature-Medaillen blev udsendt uden offentlig Autorisation, og det er tvivlsomt, om den har faaet væsentlig Udbredelse. Paa samtidige Billeder ses altid selve Hæderstegnet, og i Dag er Miniature-Udgaven ganske overordentlig sjælden.

Aalborg-Medaillen er derimod ret almindelig, og Grunden hertil fremgaar af følgende kuriøse Annonce i Berlingske Tidende Nr. 34. for 26. April 1802: »Mindepenge for et Regiments Tapperhed i Slaget ved Kiøbenhavn,

som er bleven uddeelt af det bevæbnede Borgerskab i Aalborg til en Deel af det tredie jyske Infanterie-Regiment, som i Slaget den 2den April 1801 fortrinligen udmærkede sig. Den siddende qvindelige Figur paa Forsiden er Staden Aalborg, hvis Vaaben sees paa Skioldet. Ved Siden sees Handelens Insignier; af Overflødighedshornet falde Frugter, Ax og Penge. Fiern sees Søeslaget, nøjagtig afbildet efter de bedste Planer, de Engelskes og Danskes Stilling, Trekroners Batterie i Søen, Kastellet paa Bredden, det brændende Blokskib o.s.m. Figuren holder en Flint i Haanden, Hentydning paa oftbenævnte Infanterie-Regiment og i den anden Haand, imod

Søen, en Krands af Egeblade med Omskrivt: En Borgerkrands og i Afsnittet: Aalborg 1801. Bagsiden har denne Indskrivt: Til det tredie jyske Infanterie Regiments tappre Krigere af 2den April. Denne Mindepenge, forfærdiget af Hr. Hofmedailleur Loos og Søn i Berlin koster i Sølv 1 Rdlr. 3 Mk. og i Dukatguld 25 Rdlr., samt 2de nye Medailler til Fadergave, den ene til 2 Rdlr. og den anden til 4 Rdlr. Stk. med danske Forklaringer faaes hos Bram Helfft, Raadhuusstræde No. 127 1ste Sal.»

Den nævnte Uddeling af Medaillen havde fundet Sted d. 2. April 1802 udenfor Hovedvagten i Aalborg, i Guld til Land-Secondlieutenant H. v. Adler (Blokskibet Wagrien) og Fændrik J. v. Munster (Blokskibet Indfødsretten), i Sølv til 120 Underofficerer og Menige. Desuden fik Kronprins Frederik, Regimentschefen (Moltke), Skibsbefalingsmanden og Stads-hauptmanden hver et Eksempplar i Guld.

Tilbage staar nu kun at omtale de paa privat Initiativ fremkomne Medailler:

Mest tiltalende virker den københavnske Guldsmed Jens Ulstrup's Medaille (B. 30–31). Den er i hele sin Fremstilling og Udførelse saa naiv og ubehjælpelig og samtidig saa net og tidstypisk, at man føler sig overbevist om den ærlige Patriotisme, der ligger bag Medaillens Udsendelse.

Fs. med Indskriften UDÖDELIGHED TAPPERHEDS BELÖNNING viser en bevinget Genius, der bekranser en Mindeurne.

Bs. har de deltagende Skibes Navne anbragt som en Glorie over det danske Skjold, hvilende paa Sværd, Palmegren og Fasces.

B. 30 bringer Skibsnavnene i rigtig Rækkefølge, medens der paa B. 31 er byttet om paa Navnene, saaledes at HAYEN nævnes før ELVEN. Bergsøe anfører som sin Antagelse, at B. 30 er den oprindelige, B. 31 et Stykke Hastværksarbejde, da det første Stempel revnede. Det kan jo nok være sandsynligt, at Skibenes Rækkefølge har været rigtigt anført fra Begyndelsen, men da ogsaa Bagsiden til B. 31 viser et kraftigt Stempelspring tværs over,

(fra CHAR:AMALIA til RENDSBORG) falder dette Argument. Det eneste, Stempelrevnerne kan bevise, er, at Ulstrup ikke har været særlig erfaren i den Kunst at hærde Stempler.

Et Bevis paa, at Datiden saa med Velvilje paa Ulstrups Medaille, findes deri, at Olfert Fischer nedlagde et Eksempplar i Grundstenen til Monumentet paa Holmens Kirkegaard.

Der synes kun at være udpræget 50 Eksemplarer af Medaillen (B. 30-31) paa den kgl. Mønt, hvilket stemmer meget godt med, at den i Dag er temmelig sjælden. Ulstrup annoncerede i Adresse-Contours Efterretninger 1803 Nr. 288, hvorefter Medaillen kunde købes i Skidenstræde Nr. 174 lige for Peder Huitfeldstræde (nu Krystalgade 5) for en Pris af 2 Rd.

Et Par diminutive Prægninger, Prøveafslag, der nu kun kendes i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, bør ogsaa nævnes. Det ene (B. 34) er eensidigt og bærer blot Indskriften LAS: :SEN. PRØVE: STENEN, det andet, som først fornylig er kommet frem paa Dr. polit. Wilkes Auktion 1946, er dobbeltsidigt med samme Fs. og fig. Indskrift paa Bs.: TIL / EVIGT / MINDE / D. 2. APR. / 1801. Medailleuren er ukendt, og Projektet er tilsyneladende aldrig bragt til Udførelse.

Af Hr. Hofmedailleur Loos og Søn i Berlin er, foruden den ovenfor omtalte Aalborg-Medaille, udsendt endnu to Medailler med Tilknytning til Slaget paa Københavns Rhed.

Den første (B. 32) med Indskriften: GUD OG DEN RETFÆRDIGE SAG / FIENDENS OVERMAGT TILBAGEDREVEN kostede hos Bram Helfft i Raadhusstræde 2 Rdlr. i Sølv og 34 Rdlr. i Dukatguld. Sentensen »Gud og den retfærdige Sag« var Kampdagens Løsen og er blevet tillagt Fr.VI som Valgsprog.

Den anden (B. 40) med Fremstillingen af det 1804 fuldførte Mindesmærke paa Holmens Kirkegaard har sikkert ogsaa været til at købe hos Bram Helfft. Begge disse Medailler har øjensynlig været særdeles populære i Datiden, for endnu i Dag er de ret almindelige.

Endelig skal nævnes en Række engelske Medailler og Jetons, beskrevet af Admiral The Marquess of Milford Haven i hans statelige Værk »British Naval Medals«, London 1919.

Den første (MH 491 – B. 27) fremstiller Optakten til Begivenhederne og bringer et Prospekt, som forekommer Bergsøe aldeles uforstaaeligt, fordi han har opfattet Byen t. h. i Baggrunden som Helsingør. – Det er imidlertid

uden Tvivl København, omgivet af Volde og med den danske Defensionslinje udlagt i Sundet. De to »Jordbatterier« i Billedets Forgrund markerer Helsingborg og Helsingør, og i Billedets venstre Side skimtes et lignende Batteri, Landskrona. Det maa antages at være den meget voldsomme Forkortning af Sundet, maaske i Forbindelse med en vis Uvilje mod selve Medaillen, der har vildledt Bergsøe.

Den næste engelske Medaille (MH 492, B. ej) bærer Nelsons Portræt i en oval Medaillon, indrammet af Flag og med en Kanon t. h. og et Anker t. v. Indskriften lyder: ADM^L LORD NELSON OF THE NILE, og under Portrættet

APRIL 2 1801. Medaillen, der er eensidig, er støbt og ciseleret og kendes i enkelte Eksemplarer i Guld, forgyldt Sølv og i Messing. M.H. antager (p. 468), at det drejer sig om et privat udført Mindetegn, som blev anskaffet og baaret af Officerer og Mandskab paa Aarsdagen for Slaget.

Den tredje (MH 516 – B. 35) er en ret ubetydelig Jeton med Nelsons Portræt paa Fs. Den er een af en Serie paa fire, der nævner Sejrene ved St. Vincent, Abukir, København og Trafalgar.

Endelig skal her blot gives en Henviisning til en Række Medailler, bl. a. i Anledning af Nelsons Død, der nævner Slaget paa Københavns Rhed, men hvis Tilknytning til selve d. 2. April dog er saa fjern, at de ikke behøver nærmere Omtale paa dette Sted. Det drejer sig om MH 506, 511, 512, 513, 518, 520, 533, 534 og 563.

Lad os da slutte denne Gennemgang af Medaillerne over hin berømme- lige Skærtorsdag d. 2. April med fra Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings

Arkiv at fremdrage den første Skitse til Hædersmedaillen, udført af Professor Abildgaard, medens han havde de historiske Begivenheder i frisk Erindring. Skitsen er udateret, men maa være tegnet som Forslag til de Drøftelser, der gik forud for Fremstillingen af de Stempler, hvoraf Aftryk forelaa allerede d. 30 Juli 1801.

Johan Chr. Holm.

Kilder:

Rigsarkivet, Den Kgl. Mønt's Arkiv, Den Kgl. Mønt- og Medaille-Samling, efterladte Notater fra Kordegn S. Rasmussen, Holmens Kirke.

W. H. F. Abrahamson og G. L. Lahde: Afbildning paa Hæderstegnet for dem der strede den 2den April 1801 og Fortegnelse paa dem, der modtog det den 2den April 1802. Kbhvn. u.A.

Ernst E. Areen: De Nordiska Ländernas officiella Belöningsmedaljer. Stockholm 1938.

Vilh. Bergsøe: Danske Medailler og Jetons. Kbhvn. 1893.

Dr. Stanley C. Johnson: The Medal Collector. London 1921.

Admiral The Marquess of Milford Haven: British Naval Medals. London 1919.

Løjtnant Bendix Thostrup: Hæders-Medaillen for Slaget paa Rheden. Tidsskr. f. Søvæsen Nov. 1944.

